

STRESZCZENIE PRACY DOKTORSKIEJ

1. Imię i nazwisko autora

Mariusz Czech

2. Tytuł pracy

Rozwój profesjonalny lektora języka polskiego jako obcego. Wpływ biografii i doświadczeń dydaktycznych na proces kształtowania się tożsamości zawodowej

3. Imię i nazwisko promotora

Prof. dr hab. Przemysław E. Gębal

Przedmiotem niniejszej pracy jest rozwój profesjonalny lektorów języka polskiego jako obcego. W pracy podjęto także kwestię wpływu biografii zawodowej i doświadczeń dydaktycznych na proces kształtowania się tożsamości zawodowej tej grupy nauczycieli.

W pierwszej części pracy przedstawione zostały rozważania na temat miejsca badań pedeutologicznych w kontekście pedagogiki i glottodydaktyki, ze szczególnym uwzględnieniem glottodydaktyki polonistycznej. Pedeutologia została przedstawiona jako subdyscyplina glottodydaktyki polonistycznej, której obszarem zainteresowań są nauczyciele języka polskiego jako obcego i drugiego, ich przygotowanie do wykonywanego zawodu, predyspozycje i kompetencje, które winni posiadać, role społeczne wynikające z bycia nauczycielem, ich problemy, związane z wykonywaniem zawodu w różnych krajach świata. Następnie przedstawiono rozwój myśli naukowej na temat nauczyciela języka obcego i główne zagadnienia podejmowane w literaturze pedeutologicznej ostatnich lat. W pracy zostały omówione role i funkcje nauczyciela, które zmieniały się wraz z rozwojem metod nauczania i koncepcji dydaktycznych, a także kompetencje zawodowe współczesnego nauczyciela języka obcego. Osobne podrozdziały poświęcono zagadnieniom koncepcji nauczyciela jako refleksyjnego praktyka oraz modelom kształcenia nauczycieli języków obcych.

Kolejna część pracy (rozdział 2.) poświęcona została zagadnieniu rozwoju zawodowego i tożsamości zawodowej. Praca zawiera przegląd badań poświęconych temu problemowi oraz omówienie głównych definicji rozwoju profesjonalnego, jakie pojawiły się w literaturze naukowej.

Rozwój zawodowy jest rozumiany tutaj jako dynamiczny proces, który polega na równoległej i powiązanej ze sobą ewolucji kompetencji praktyczno-moralnych i technicznych. Proces ten przebiega od stadium wchodzenia w rolę zawodową, poprzez pełną adaptację do tej roli, ku fazie twórczego jej przekraczania i zastępowania przepisu roli własną tożsamością osobową, rozumianą jako świadomość siebie i własnych powinności. Zgodnie z teorią Habermasa-Kohlberga-Eriksona jest to proces ukierunkowany na zdobywanie niezależności człowieka, zmianę rozwojową, przynoszącą wzrost autonomii jednostki, czego wyrazem jest m.in.: krytyczne dystansowanie się wobec istniejących wzorców myślenia, narzucanych jednostce przez otoczenie społeczne i kulturowe, poszukiwanie własnego sposobu bycia i dotrzymywanie wierności własnej koncepcji świata i siebie oraz własnemu rozumieniu wartości, które tworzą ważną dla jednostki przestrzeń aksjologiczną i komunikacyjną.

W pracy podkreślono rolę tożsamości jako kategorii analitycznej we współczesnej humanistyce oraz wzrost jej znaczenia jako pojęcia o większych możliwościach opisu i interpretacji, a przez to dużym znaczeniu dla badań humanistycznych. Tożsamość zawodowa rozważana jest w niniejszym opracowaniu również w kontekście teorii Habermasa-Kohlberga-Eriksona. Punktem odniesienia dla poszukiwań badawczych są trzy etapy rozwoju tożsamości zawodowej: tożsamość anomijna (naturalna), tożsamość roli i tożsamość autonomicznego „Ja”. Ważnym kontekstem rozważań o tożsamości zawodowej nauczycieli języka polskiego jako obcego są wyodrębnione przez J. E. Marcję statusy tożsamości: rozproszona, nadana, moratoryjna, osiągnięta.

W tej części pracy omówiono również uwarunkowania rozwoju zawodowego, które dzielą się na podmiotowe i przedmiotowe. Do podmiotowych można zaliczyć uwarunkowania biologiczne, fizyczne i psychiczne, zaś do przedmiotowych – historyczne, ekonomiczne, techniczne, kulturowe, społeczne i pedagogiczne. Zakres ich oddziaływania omówiono na przykładzie badań Czesława Plewki, poświęconych nauczycielom.

Rozdział 3 prezentuje metodologiczną koncepcję badań opisanych w pracy. Analizie poddano stan badań nad lektorami języka polskiego jako obcego. Dotychczas rozwojowi zawodowemu tej grupy nauczycieli nie poświęcono wiele uwagi w badaniach naukowych i temat ten nie doczekał się całościowego opracowania. Prace badawcze skupiały się przede wszystkim na etapie kształcenia nauczycieli języka polskiego jako obcego i ich przygotowania do zawodu. Niniejsza rozprawa ma na celu przynajmniej częściowo wypełnić tę lukę i rozszerzyć pole badawcze w obszarze pedeutologii glottodydaktycznej.

Głównym celem zaprezentowanych w niniejszej pracy badań była próba opisanie rozwoju zawodowego lektorów języka polskiego jako obcego w kontekście ich biografii i doświadczeń zawodowych. Zakładając, że biografia zawodowa i doświadczenia dydaktyczne mają wpływ na kształtowanie się tożsamości zawodowej nauczyciela języka polskiego jako obcego (lektora) sformułowano następujące pytanie badawcze: w jaki sposób ww. czynniki wpływają na kształtowanie się jego tożsamości? W pracy określono także bardziej szczegółowo cele badawcze m.in. zaprezentowanie subiektywnych wizji własnego zawodu i rozwoju zawodowego badanych, określenie punktów znaczących ich kariery zawodowej (tzw. „kamieni milowych”), określenie etapu rozwoju zawodowego badanych, określenie poziomu ich motywacji do rozwoju, rozpoznanie warunków pracy i form zatrudnienia lektorów w Polsce i za granicą, rozpoznanie stanu świadomości tożsamości zawodowej badanych, określenie uwarunkowań rozwoju zawodowego lektorów i wskazanie tych kluczowych.

Ze względu na specyfikę tematu i wielowymiarowość badanych problemów przeprowadzenie projektu badawczego wymagało podejścia hybrydowego (mieszanego). Metodą najbardziej odpowiednią okazała się w tym przypadku metoda triangulacji czyli łączenia ilościowych metod badawczych z jakościowymi. Przyjęto założenie, że zastosowanie obu typów analiz (ilościowej i jakościowej) przyczyni się do sformułowania pełniejszych wniosków na temat przedmiotu badań. W pierwszym etapie badań, jako technikę pozyskania danych wykorzystano kwestionariusz – ankietę, którą wypełniło 90 osób. Spośród badanych, którzy wypełnili kwestionariusz wytypowano osoby, które w ankiecie wyraziły chęć udziału w dalszej części badania. Polegało ono na stworzeniu wypowiedzi eseistycznej na temat: „Ja, jako lektor/lektorka języka polskiego jako obcego. Spojrzenie autobiograficzne”. W ten sposób pozyskano 14 takich wypowiedzi. Tę fazę przedstawionych w niniejszej pracy badań można usytuować w kontekście badań biograficznych, które na gruncie polskiej pedeutologii mają już dosyć długą tradycję. W dalszej części praca zawiera opis procesu kodowania pozyskanych w badaniu danych oraz charakterystykę badanych, a także przedstawienie ryzyk.

W rozdziale czwartym przedstawiono wyniki ankiet oraz wnioski na temat rozwoju zawodowego badanych nauczycieli języka polskiego jako obcego. Ta część pracy zawiera analizę odpowiedzi na poszczególne pytania kwestionariusza dotyczące m.in. motywacji do podjęcia pracy w charakterze lektora języka polskiego jako obcego, zalet i wad takiej pracy, wizji własnego rozwoju profesjonalnego badanych, jego uwarunkowań, czynników ułatwiających i hamujących ten rozwój, a także jego efektów i deficytów. W analizie uwzględniono różnice we wskaźnikach wynikające z różnych doświadczeń badanych, które

różnicują ich przede wszystkim na dwie grupy: osoby z doświadczeniem pracy za granicą i bez takiego doświadczenia.

Rozdział piąty poświęcony został problematyce tożsamości zawodowej lektorów języka polskiego jako obcego. W tej części przedstawiono analizę grupy badanych pod kontem reprezentowanych przez nich statusów tożsamości. Analizie poddano także ich wypowiedzi eseistyczne. Praca zawiera omówienie ujawnionych w esejach elementów biografii profesjonalnej badanych i ich wpływu na budowanie tożsamości zawodowej ze szczególnym uwzględnieniem tzw. kamieni milowych tego procesu. Poruszono m.in. kwestię przygotowania do pracy w charakterze lektora języka polskiego jako obcego i wyboru tego zajęcia, wpływu środowiska i mentorów na wybór drogi zawodowej oraz rolę pierwszych kroków w nauczaniu języka polskiego obcokrajowców i doświadczenia pracy za granicą. Przeanalizowano także refleksje badanych na temat zawodu lektora. W pracy zacytowano liczne wypowiedzi autorów esejów.

W podsumowaniu na podstawie analizy wspomnianych materiałów sformułowano wnioski dotyczące głównych zagadnień niniejszej pracy – rozwoju zawodowego i tożsamości zawodowej lektorów języka polskiego jako obcego. Zaproponowano również kierunki rozwoju dalszych badań pedeutologicznych w tym obszarze, a także rekomendacje dotyczące grupy zawodowej lektorów języka polskiego jako obcego.

Mariusz Czech